

УДК 371.32:821.161.1

Ольга МХИТАРЯН

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики навчання мови та літератури
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна
e-mail: olgamhitaryan05@gmail.com

Валентина ЖМУРКОВА

магістрантка філологічного факультету
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна
e-mail: jhnmbob@gmail.com

**«ВИХОВАННЯ РОЗУМУ І ПОЧУТТІВ»
ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ В ШЕСТИКЛАСНИКІВ
АНАЛІТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
(НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ А. ЧЕХОВА)**

У статті обґрунтовано методичні умови процесу формування аналітичних умінь шестикласників в єдності думки й почуття під час вивчення творчості А. Чехова. Уточнено тлумачення понять «компетентнісний підхід», «літературні знання й уміння» та їх провідні характеристики. Визначено літературознавчі, психолого-педагогічні та методичні особливості формування літературних знань і вмінь молодших підлітків у ході осягнення прозових творів. Важливими факторами успішного засвоєння учнями 6-го класу оповідань А. Чехова встановлено: технологізацію літературної освіти, типологію вмінь літературного аналізу та структурування кожного типу читацьких умінь відповідно до вимог навчальної програми з літератури з урахуванням вікових психорозумових особливостей учнів, а також проектування відповідних типів навчальних завдань.

Ключові слова: єдність думки і почуття, формування аналітичних умінь, учні 6-го класу, твори А. Чехова.

Модернізація вітчизняної освітньої системи передусім спрямована на формування в учнів десяти ключових компетентностей для успішної життєвої самореалізації, найважливіші з яких ними набуваються під час навчання літератури. Ідеться насамперед про спільні для всіх компетентностей уміння читати й розуміти прочитане, усно й письмово висловлювати думку, критично мислити, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творити, а також конструктивно керувати емоціями й застосовувати емоційний інтелект [7, 12]. Оскільки ефективно навчання літератури передбачає не лише вивчення художнього твору в єдності думки й почуття, що відповідає специфіці осягнення мистецтва слова, а й пов'язується з розвитком розумової сфери учнів, актуалізується проблема «виховання розуму й почуттів» у процесі формування їхніх аналітичних здібностей.

Розв'язанню означеної проблеми сприяють наукові основи аналізу художнього твору (Г. Клочек, В. Марко та ін.) та літературознавчі ідеї про єдність ірраціональних та інтелектуальних факторів у шкільному вивченні художнього твору (О. Потебня), перевагу аналітичного (М. Наєнко) або синтетичного (Р. Барт) аспе-

кту в роботі з художнім твором, діалогічність аналітичного процесу і співтворчість його учасників (М. Бахтін).

Наукові засади психічного розвитку особистості під час формування в молодших підлітків умінь аналізу художнього твору вченими обґрунтовуються на основі культурно-історичної концепції розвитку вищих психічних функцій Л. Виготського та вчення про загальні закономірності психічного розвитку дитини (П. Гальперіна, В. Давидова, Д. Ельконіна, Г. Костюка, Н. Талізіню).

З'ясуванню психологічних передумов формування в учнів аналітичних здібностей у процесі вивчення літератури допомагає висвітлення проблеми з погляду дитячої та педагогічної психології (С. Максименко, А. Маркова, О. Скрипченко та ін.). Розуміння закономірностей сприймання й засвоєння учнями молодшого підліткового віку художнього твору допомагає усвідомити їхні вікові психо-розумові особливості та психологічні фактори формування в них аналітико-синтетичних умінь.

Теоретичні основи дослідження становлять педагогічні ідеї вдосконалення мотивації навчання й читацької активності учнів

(В. Лозова, М. Поташник, О. Савченко, Г. Щукіна), модельованості педагогічних впливів на особистісний розвиток учнів (В. Беспалько, Є. Полат, Г. Селевко, С. Сисоєва, І. Якиманська), компетентнісного підходу (М. Фіцула, А. Хуторської). Розроблені вченими засади особистісно зорієнтованого навчання й виховання завдяки інноваційним освітнім технологіям є необхідною передумовою «виховання розуму й почуттів» школярів 6-го класу під час формування їхніх умінь аналізувати художній твір.

Методичні аспекти взаємодії емоційно-чуттєвого й раціонального у процесі шкільного літературного аналізу висвітлено в дослідженнях про: навчання й виховання засобами літератури (Т. Бугайко, Ф. Бугайко, М. Рибникова); формування мотивів навчально-пізнавальної діяльності учнів-читачів (Є. Пасічник); технологізоване навчання літератури (О. Ісаєва, О. Гінкевич, В. Гладишев, А. Ситченко, В. Уліщенко та ін.). Ученими визначено мету, зміст, основні етапи вивчення художніх творів у школі, зокрема специфіку їх читання, аналізу й інтерпретації та застосування відповідних форм, методів, прийомів і засобів роботи вчителя та видів читачької діяльності учнів. Однак у предметній методиці проблема «виховання розуму й почуттів» у процесі формування аналітичних здібностей учнів на уроках літератури в контексті сучасних освітніх тенденцій досі не має достатньо системного й аргументованого викладу.

Стаття має на меті з'ясування методичних умов оптимальної взаємодії емоційно-чуттєвого та раціонального під час формування аналітичних здібностей шестикласників на уроках вивчення творчості А. Чехова.

Унаслідок гуманізації навчально-виховного процесу, поширення особистісно орієнтованих навчальних технологій у шкільному вивченні літератури на перший план висувається особистість учня як реципієнта, здатного сприймати, аналізувати й оцінювати мистецькі явища, втілювати їх у різних видах творчої діяльності. Для проникнення школярів в естетичні глибини художнього твору словесник має зосередитися на формуванні їхніх аналітичних умінь, що водночас засвідчують розвиненість інтелекту читача як одного з базових психологічних ресурсів особистості, який означає здатність суб'єкта свідомо виконувати розумові дії, систематизуючи, зіставляючи, виокремлюючи, формуючи поняття, порівнюючи й поєднуючи їх. Учнівська здатність виділяти складові художнього тво-

ру, досліджувати й пояснювати їх, робити аргументовані висновки, пов'язувати між собою окремі частини тексту, щоб розкрити їхню взаємодію і сенс, відчутти естетичну насолоду, усвідомити значення твору, дати йому самостійну критичну оцінку – означає вміти не лише аналізувати, але й синтезувати свої уявлення про нього.

Оскільки розвиток особистості значною мірою ставиться в залежність від компетентнісного підходу до навчання, розв'язання проблеми дослідження потребує встановлення чіткості щодо тлумачення понять «компетенція» і «компетентність». Зважаючи на те, що в структурі читацької компетенції виділяють три складники: когнітивний (наявність знань), операційний (сформованість способів діяльності, володіння певними вміннями) та аксіологічний (засвоєння цінностей, емоційно-цінністі орієнтації), вважаємо доречною позицію А. Хуторського, який компетенцією називає сукупність взаємопов'язаних рис особистості учня (знань, умінь, навичок, способів діяльності), а компетентністю – володіння певною компетенцією, зокрема й особистісне ставлення до неї й предмета діяльності [10, 11]. Компетентнісне навчання учнів під час вивчення художнього твору передусім формалізується в їхніх літературних знаннях і вміннях.

Системні, глибокі й міцні знання учнів є не тільки показником, а й необхідною умовою їхнього літературного розвитку. Своєрідність літературних знань у тому, що вони не завжди піддаються регламентації (особистісний аспект) і носять комплексний характер, охоплюючи: а) художні враження й інтелектуальні роздуми учнів завдяки прочитаним творам; б) володіння теоретичними відомостями; в) досвід власної творчості. Важливим інтегрованим критерієм знань є їх якість, що означає реалізацію дидактичних вимог щодо трьох рівнів знань і вмінь як результату навчальної діяльності учнів: а) свідомо сприйнятих і зафіксованих у пам'яті знань; б) готовності до застосування знань за зразком; в) готовності до творчого застосування знань.

Уміння як заснована на знаннях і навичках готовність людини успішно виконувати певну дію (за Г. Костюком) складається з таких компонентів: 1) знань і навичок (складників умінь, доведених до автоматизму); 2) конкретних практичних дій; 3) відповідних способів, прийомів пізнавальної роботи та мислительних опе-

рацій. Оскільки знання, виступаючи структурним компонентом уміння, охоплює прийоми розумової діяльності, на уроці літератури нарівні з розвитком специфічних літературних здібностей школярів (образне бачення світу, творча уява, емоційна вразливість та ін.) маємо належну увагу приділяти засвоєнню ними регулятивів (правил, орієнтовних основ дії, алгоритмів тощо) читацької роботи.

Однак філософсько-літературознавчі дослідження засвідчують неоднозначні думки вчених про те, які складники художнього сприймання учнів слід розвивати найбільше. Так, надання переваги несвідомому в художньому пізнанні дало підстави окремим літературознавцям заперечувати можливість вивчення літературного твору (М. Хайдеггер), оскільки його можна лише пережити [5, 225] або здійснювати так звану «прогулянку текстом» (Р. Барт), не обтяжуючи себе зайвими роздумами з приводу прочитаного [1, 493]. У методиці предмета така мотивація веде не лише до ігнорування необхідності формування в учнів певних способів розумових дій і розвитку читацьких здібностей, а й, як зауважує Є. Пасічник, до відмови у поясненні школярам, особливо основної школи, специфіки осягнення мистецтва слова, щоб не позбавляти їх, мовляв, повноти естетичної насолоди [8, 63]. Приймаємо позицію тих науковців (В. Марко, М. Наєнко, О. Потебня), хто вказує на необхідність гармонійної єдності ірраціональних та інтелектуальних чинників у шкільному вивченні художнього твору, без чого неможливим є розкодування його контекстного значення, а, отже, й особистісний вплив на учнів.

Порушення словесниками визначального для осягнення літературного твору принципу художності – єдності думки й почуття, що характеризується певним співвідношенням і діалогічною взаємодією розуму й серця реципієнта, зумовлює основні читацькі труднощі учнів. Якщо на уроках літератури переважає емоційно-відтворювальна робота, учні здебільшого переказують прочитане, висловлюючи в кращому випадку своє ставлення до подій та персонажів, проте не завжди проникають у внутрішню будову тексту, виводячи на цій основі образно-поняттєві узагальнення, осмислюючи свої переживання. Натомість надмірна логізація художнього пізнання, коли зусилля школярів передусім спрямовуються на виділення окремих уривків із тексту, характеристику дійових осіб та перелік розрізнених художніх засобів, не лише

суперечить природі мистецтва слова, а й руйнує його виховний вплив на читачів, формалізуючи їхню літературну освіту. Адекватно засвоюючи зміст твору, переймаючись вчинками героїв, учні збагачуються досвідом моральної поведінки, унаслідок чого самовдосконалюються. Завдання вчителя – створювати для школярів такі навчальні ситуації, у яких виявлялася б їх моральна позиція, а літературні взірці ставали чимось близьким.

У процесі формування в школярів умінь аналізу художнього твору опорною виступає створена А. Ситченком на основі стадійного характеру художнього сприймання (за О. Нікіфоровою) та аспектичних проблем вивчення твору і з урахуванням загальних вимог до літературного розвитку читачів-учнів типологія умінь аналізувати літературно-художній твір у загальноосвітній школі, де визначено п'ять типів умінь: 1) близько до тексту відтворювати в уяві художні картини, зображені письменником; переказувати прочитане, передаючи як авторське, так і власне ставлення до зображеного; 2) розрізняти у творі його основні частини, бачити їхні межі та встановлювати часові взаємозв'язки між ними; 3) пояснювати в тексті окремі образні елементи і розкривати в них авторські прийоми творення, характеризувати й оцінювати зміст і значення образних компонентів твору, пояснювати зображувально-виражальні засоби мови в них та авторське ставлення до зображеного; 4) висвітлювати причинно-наслідкові (просторові) зв'язки між різними компонентами тексту, здійснюючи внутріконтекстні образні та поняттєві узагальнення; висловлювати своє ставлення до прочитаного; 5) самостійно інтерпретувати зміст і значення художнього твору в цілому; встановлювати типологічні зв'язки між образами і творами різних письменників та інших видів мистецтва, помічати пізнавані факти в нових проявах дійсності; складати власні твори за мотивами прочитаного [9, 142–143]. Важливо, що внаслідок структурування кожного типу читацьких умінь відповідно до вимог, які висуваються навчальними програмами до знань і умінь учнів певного класу з урахуванням їхніх вікових психо-розумових особливостей, ученим чітко конкретизовано вміння, необхідні для формування в учнів 6-го класу [9, 144–145]. Однак означена класифікація дає змогу цілеспрямовано впливати на формування в учнів аналітичних умінь за умови її доопрацювання з ура-

хуванням специфіки вивчення конкретного художнього твору.

Зважаючи на програмові вимоги до навчності шестикласників під час вивчення творчості А. Чехова [4, 19–20], визначаємо структуру їхніх аналітичних умінь, необхідних для проникнення в естетичні глибини кожного оповідання:

- перший тип: а) давати визначення понять «художня деталь», «гумор», «іронія», розуміти схожість і різницю між ними; б) коментувати окремі факти життєвої і творчої біографії митця;
- другий тип: виявляти особливості сюжету й композиції вивчених творів, визначати кульмінаційні моменти;
- третій тип: а) пояснювати вчинки персонажів, мотиви їхньої поведінки; б) розкривати внутрішні порухи, поривання, мрії й прагнення персонажів; в) виявляти авторське ставлення до персонажа; г) висловлювати свою оцінку вчинків героя; д) знаходити в тексті художні деталі, а також гумор та іронію, встановлювати їх роль у контексті (змалювання персонажів, розкриття внутрішнього стану, увиразнення авторської ідеї та ін.);
- четвертий тип: а) характеризувати персонажів твору на основі їхнього ставлення до світу, природи, людей, мистецтва; б) вирізняти в окремих епізодах підтекст, визначати прихований зміст висловлювання, обґрунтовувати свою думку; в) висловлювати своє ставлення до стосунків літературних героїв між собою; г) пояснювати символічний зміст назв творів;
- п'ятий тип: а) визначати актуальні проблеми в прочитаних творах, висловлювати своє ставлення до порушених питань; б) порівнювати образи (чеховських персонажів), знаходити спільні й відмінні риси поміж ними; зіставляти літературні твори з їхніми екранізаціями, ілюстраціями (за вибором).

Дбаючи про взаємодію думки й почуття учнів під час літературного аналізу, урахуємо визначені О. Гінкевич методичні умови формування аналітико-синтетичних умінь учнів 5–6-х класів, а саме: 1) стандартизацію змісту шкільної літературної освіти; 2) урахування індивідуальних закономірностей мислення учнів; 3) поєднання інтерактивних (інноваційних), традиційних форм і методів навчальної взаємодії (діяльнісний підхід) та інтерсуб'єктних форм у навчанні літератури; 4) проблематиза-

цію навчального процесу; 5) інтегрований підхід до вивчення предмета [9, 106].

Для якісних зрушень у літературному розвитку учнів 6-го класу важливо подолати властивий їм глибокий розрив між вимогою адекватного сприймання художнього твору й можливостями сприймання ними художніх узагальнень. Адже вікові особливості й незначний читачий досвід учнів молодшого підліткового віку вступають у суперечність із критеріями контекстного сприймання твору, за якими треба побачити не тільки зображене, а й виражене в ньому, проникнувши через буквальний зміст слів і речень у художню форму відображення певної естетичної позиції письменника. Це вимагає активізації всього учнівського досвіду, передусім – відтворювальної й творчої уяви, емоцій і почуттів, образного мислення. Ретельно продумуючи попередню роботу до вивчення оповідань «Хамелеон», «Товстий і тонкий», пропонуємо учням на основі дослідницького методу під керівництвом учителя підготувати до уроку-розповіді про письменника цікаві повідомлення, використовуючи при цьому не лише відповідний матеріал підручника, а й елементи уявної літературної екскурсії, що матеріалізує біографічні відомості, дає змогу сприйняти образ митця як реальну особу, зацікавити підлітків його долею.

Процес вивчення теми «Антон Павлович Чехов (1860–1904). «Хамелеон», «Товстий і тонкий» спрямовуємо за таким планом:

1. Вступне слово до теми.
2. Коментоване оприлюднення в класі списку змістовних джерел про митця та відомості про їх місцезнаходження.
3. Опрацювання біографічного матеріалу підручника [6] про митця за допомогою запитань проблемно-пошукового характеру:
  - Яка вдача А. Чехова помітна з відомостей про нього, що в підручнику?
  - Про що з біографії митця ви хотіли б дізнатися більше?
4. Пояснення домашнього завдання (для самостійного вивчення біографії А. Чехова й пошуку для цього цікавих матеріалів про нього).
5. Урок цікавих повідомлень про письменника та вибір із них найбільш яскравих та пізнавально-повчальних.
6. Підсумки. Своєрідне резюме про письменника. Ключове питання для засвоєння:
  - Чому А. Чехова називають «лікарем людських душ»? Поясніть, у чому полягає «сила» особистості письменника.

Біографія письменника має не лише пізнавальне, а й потужне виховне значення, допомагає розуміти й пояснювати його твори, здійснює світоглядний вплив на школярів. Так, учні матимуть змогу виявити не лише високу обізнаність у програмовому матеріалі, а й дискутувати про сенс людського життя, робити власні висновки про актуальні проблеми дійсності, засуджуючи пристосуванство й підлабузництво, як того вимагає навчальна програма.

Наступні етапи роботи над текстом виученого твору означають читання й засвоєння його змісту та значення, тобто передбачають відтворювальну та аналітико-синтетичну роботу учнів-читачів, яку можна виконати за допомогою частково-пошукових і дослідницьких методів навчання. Для цього організуємо рольову гру всього класу з елементами так званого тренінгового методу (за В. Уліщенко), визначаючи не лише «акторів», а й «критиків» та «глядачів». У підготовці учнів до самостійного читання вдома оповідань А. Чехова «Хамелеон», «Товстий і тонкий» застосовуємо: рольове прочитання окремих епізодів, обговорення інсценізації уривків твору в класі.

Рецепції тексту в єдності думки й почуття підпорядковуємо й словникову роботу, в ході якої учні з'ясовують значення багатьох маловідомих слів, що зустрічаються в тексті: *городовик, мировий, лягаві, херес, флердоранж, колезький асесор, Станіслав, столоначальник, таємний* тощо. Для цього учні самостійно опрацювувать довідковий матеріал підручника [6, 105–115] і випишують у зошит відповідний словничок, яким зможуть користуватися під час читання та пояснення твору.

Процес формування в учнів умінь аналізу оповідань А. Чехова в єдності думки й почуття оптимізується й завдяки настанові до самостійного прочитання твору: «Зверніть увагу на поведінку й мову персонажів, на те, що їх хвилює та чим живуть, які в них стосунки між собою. Які образи головні, чим характерні? Чи є серед них позитивні герої? Яке ваше ставлення до них?». Роль настанови у розвитку в учнів умінь самостійно сприймати й розуміти художні твори полягає в тому, що в ній визначається загальний підхід до осягнення прочитаного: настанова налаштовує школярів на роздуми про сенс людського життя, визначає читацьку позицію, з якої варто сприймати ці оповідання, подає орієнтири, які допомагають правильно, відповідно до тексту, усвідомити значення твору. Водно-

час настанова адаптована до змісту конкретного твору й допомагає знайти коротший шлях до його значення. У такий спосіб сприяємо особистій участі кожного учня у сприйманні змісту оповідань, а виконання відповідної ролі надає читанню твору значно більшого дидактичного сенсу.

Важливим компонентом підготовчої роботи до вивчення цих творів є й навчально-літературний матеріал, у якому системно розкриваються поняття про драматичний твір [6, 105–115]. Із метою організації самостійної роботи учнів із підручковими теоретичними довідками про гумор, деталь, діалог, іронію, підтекст використовуємо пам'ятку, що сприяє виділенню головного в навчальному матеріалі, опрацювання якого має відрізнятись від роботи з художнім твором (за В. Паламарчук). Наприклад:

1. Про що теоретико-літературна інформація, подана в підручнику?
2. Які ключові слова й поняття містяться в ній?
3. Користуючись матеріалом підручника, поясніть поняття художньої деталі, діалогу, іронії, підтексту.
4. Які основні відомості про оповідання А. Чехова виділено в підручнику?
5. Складіть логічно послідовну розповідь про засоби комічного, використані автором.

Після читання тексту оповідань в особах (у класі) та подальшого самостійного читання вдома, з'ясовуючи особливості емоційного сприймання авторського слова пропонуємо школярам долучитися до колективного дослідницького завдання: «Спробуйте уявити А. Чехова в нинішньому житті. На вашу думку, які сюжети привернули б увагу письменника?»

Розгляд питання про життєву основу творів А. Чехова та їх проблематику й основні мотиви, висвітлені в учнівських повідомленнях, підготовлених ними самостійно на основі рекомендацій учителя, самостійної роботи з підручником та додатковими джерелами, дає змогу здійснити перехід до аналізу оповідань. Під час аналітики-синтетичної роботи в єдності думки й почуття над творами, де основними рушіями подій виступають персонажі, обираємо пообразний шлях, основними кроками за яким є: 1. З'ясування первинного враження від прочитаного. 2. Портретна характеристика найвиразніших персонажів. 3. Прийоми творення й риси

характеру головних героїв. 4. Характеристика інших образів твору. 5. Взаємозв'язок образів твору. 6. Провідна авторська думка. 7. Загальне враження від твору (за А. Ситченком [9]).

За навчальною програмою із зарубіжної літератури у 6-у класі, вивчення творчості А. Чехова передбачає насамперед вироблення в учнів умінь характеризувати образи головних героїв, зокрема визначати основні засоби змалювання образів: знаходити в тексті художні деталі, а також гумор та іронію, встановлювати їх роль у контексті [4, 19–20]. Поглиблення внутрішньотекстової взаємодії в напрямі «автор – герой» потребує уваги до характеристики образів за їх вчинками на основі, як підкреслює В. Гладишев, пояснення своєрідності використання письменником художніх деталей [3, 16]. Це може бути структурування відповідного матеріалу в схему; підготовка характеристики-презентації, що містила б цитати з тексту; словесний портрет, побудований з урахуванням висловлювань інших персонажів тощо. Наприклад, одним із можливих варіантів завдання є заповнення схеми, де передбачено такі рубрики: 1. Поведінка героя (художні деталі). 2. Риси характеру героя.

У процесі синтетичної роботи увиразнити думку митця, поглибити емоційно-ціннісну взаємодію з ним можна, налаштувавши учнів поміркувати над такими завданнями:

- Подумайте, чи є щось спільне між оповіданнями «Хамелеон» та «Товстий і тонкий»?
- Зіставте вивчені твори з їх відомими ілюстраціями або екранізаціями.
- У чому, на вашу думку, полягає популярність творів А. Чехова в наші дні? Прокоментуйте вислів А. Чехова: «У людині все має бути прекрасним: й обличчя, і одяг, і душа, і думки».

Отже, досягнення високих показників сформованості в учнів умінь аналізувати художні твори в єдності думки та почуття залежить від реалізації таких методичних умов: а) обґрунтування літературознавчих засад формування роботи на уроці літератури; б) урахування вікових психо-розумових особливостей молодших підлітків та перспектив їх особистісного розвитку; в) проектування типології структурування вмінь літературного аналізу відповідно до вимог навчальної програми з літератури; г) різноманітності видів, форм і засобів пізнавальної роботи шестикласників на основі технологіза-

ції освітнього процесу та компетентнісного підходу.

Перспективи подальших досліджень проблемами полягають у визначенні методичних засобів «виховання думки й почуття» під час формування в учнів аналітичних здібностей у процесі вивчення інших програмових творів.

Список використаних джерел

1. Барт Р. Від твору до тексту / Р. Барт ; пер. Юрка Гудзя // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. – Львів : Літопис, 2001. – С. 491–496.
2. Гінкевич О. В. Формування аналітико-синтетичних умінь учнів 5-6 класів під час вивчення літератури : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська література)» / Гінкевич Оксана Валентинівна. – Миколаїв, 2016. – 203 с.
3. Гладишев В. В. Контекстное изучение рассказов в средних и старших классах : пособ. для учителя / Владимир Гладышев. – Тернопіль : Мандрівець, 2007. – 216 с.
4. Зарубіжна література : програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5–9 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://mon.gov.ua/content/Osvita/1-06-2015-programa-zi-zminami-zarubizhna>(1).pdf
5. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К. : Академія, 1997. – 752 с.
6. Ніколенко О. М. Світова література : підруч. для 6-го класу загальноосвіт. навч. закл. / О. В. Ніколенко, Т. М. Конєва, О. В. Орлова. – К. : Грамота, 2014. – 256 с.
7. Нова українська школа : Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczia.pdf>
8. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти / Є. А. Пасічник. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
9. Ситченко А. Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу : монографія / А. Л. Ситченко. – Київ : Ленвіт, 2004. – 304 с.
10. Хуторской А. Ключевые компетентности как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 56–64.

References

1. Bart, R. (2001). Vid tvoruu do tekstu [From the text of a work Anthology of World literary-critical thought twentieth century]. Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky KhKh st. / za red. Marii Zubrytskoi. – Lviv : Litopys, 491–496 [in Ukrainian].
2. Hinkevych, O. V. (2016). Formuvannia analityko-syntetychnykh umin uchniv 5-6 klasiv pid chas vyvchenia literatury [Formation of analytical and synthetic skills of students 5-6 classes in the study of literature]. Dissertation for sciences degree candidate ped. Science. Mykolaiv, 203 [in Ukrainian].
3. Hladyshhev, V. V. (2007). Yzuchenye rasskazov v srednykh y starshykh klassakh : posob. dlia uchytelia [Kontekstnoe Study Stories in the middle and senior class]. Ternopil : Mandrivets, 216 [in Russian].
4. Zarubizhna literatura (2015): prohrama dlia zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv. 5–9 klasy [Foreign Literature: a program for secondary schools. Grades 5–9]. Re-

- trieved from [http://mon.gov.ua/content/Osvita/1-06-2015-programa-z|-zm|nami-\(zarub|zhna\)\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/Osvita/1-06-2015-programa-z|-zm|nami-(zarub|zhna)(1).pdf) [in Ukrainian].
- Literaturoznachnyi slovnyk-dovidnyk (1997). [Literary Dictionary Directory]. R. T. Hrom'iak, Iu. I. Kovaliv ta in. Kyiv: Akademiia, 752 [in Ukrainian].
  - Nikolenko, O. M. (2014). Svitova literatura : pidruch. dlia 6-ho klasu zahalnoosvit. navch. zakl. [World Literature: textbook for 6th grade of a comprehensive teach. book-mark]. Kyiv: Diploma, 256 [in Ukrainian].
  - Nova ukrainska shkola (2016): Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian School: Conceptual framework of reforming secondary school]. Retrieved from <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczia.pdf> [in Ukrainian].
  - Pasichnyk, Ie. A. (2000). Metodyka vykladannia ukrainskoi literatury v sereidnykh navchalnykh zakladakh [Methods of teaching Ukrainian literature in secondary schools]. Kyiv: Lenvit, 384 [in Ukrainian].
  - Sytchenko, A. L. (2004). Navchalno-tekhnolohichna kontseptsia literaturnoho analizu [Education technology concept literary analysis]. Kyiv: Lenvit, 304 [in Ukrainian].
  - Khutorskoi, A. (2003). Kliuchevye kompetentnosti kak komponent lychnostno-oryentirovannoi paradyhmy obrazovanyia [Key competencies As a component of personality-oriented education paradigm]. Narodnoe obrazovanye. № 2. 56–64 [in Russian].

Мхитарян О. Д., Жмуркова В. А.

«ВОСПИТАНИЕ РАЗУМА И ЧУВСТВ» ВО ВРЕМЯ ФОРМИРОВАНИЯ У ШЕСТИКЛАССНИКОВ АНАЛИТИЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ (НА ПРИМЕРЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ А. ЧЕХОВА)

В статье обоснованы методические условия процесса формирования аналитических умений шестиклассников в единстве мысли и чувства при изучении творчества А. Чехова. Уточнено толкование понятий «компетентностный подход», «литературные знания и умения» и их ведущие характеристики. Определены литературоведческие, психолого-педагогические и методические особенности формирования литературных знаний и умений младших подростков в ходе постижения прозаических произведений. Важными факторами успешного усвоения учащимися 6-го класса рассказов А. Чехова установлено: технологизацию литературного образования, типологию умений литературного анализа и структурирование каждого типа читательских умений в соответствии с требованиями учебной программы по литературе и учетом возрастных психологических и умственных особенностей учащихся, а также проектирование соответствующих типов учебных задач.

Ключевые слова: единство мысли и чувства, формирование аналитических умений, учащиеся 6-го класса, произведения А. Чехова.

Mkhytaryan O., Zhmurkova V.

«EDUCATION OF MIND AND FEELINGS» DURING THE FORMATION IN THE SIXTH FORM OF ANALYTICAL ABILITIES (ON THE EXAMPLE OF STUDYING THE WORKS OF A. CHEKHOV)

In the article the methodical conditions of formation process analytical skills of sixth graders in the unity of thoughts and feelings while studying the works of Chekhov. Clarified the interpretation of the concepts of «competence approach», «literary knowledge and skills» and their major characteristics. Determined literary, psychological, educational and methodological features of formation of literary knowledge and skills of young adults during the comprehension of prose. It is emphasized that the predominance of literature lessons emotional and reproductive work, where students mostly retell read, expressing at best its attitude to events and characters does not allow them to penetrate into the internal structure of the text, bringing on this basis figurative notion of generalization, to understand their experience. Instead excessive logical artistic knowledge when the students efforts primarily directed to highlight certain passages of text description and a list of actors disparate artistic means not only contrary to the nature of art expression, but also destroys the educational impact on readers, formalizing their literary education. Important factors for successful assimilation of students 6th grade short stories by Chekhov found: study literary principles forming the lesson of literature; age-appropriate psycho-mental features teenagers and younger prospects for their personal development; design typologies structuring skills of literary analysis as required curriculum in literature; diversity of species, forms and methods of cognitive. Prospects for further research are methodological tools in identifying «education thoughts and feelings» during the development analytical skills while learning other programmatic works.

Key words: unity of thought and feeling, formation of analytical skills, students 6-th grade, works of Chekhov.

Стаття надійшла до редколегії 01.05.2017